

UDK 316.4.052:327.2

327.2

504.03:327.2

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 7. siječnja 2002.

Imperijalni poredak globalizacije

Rade Kalanj

Filozofski fakultet, Zagreb

Sažetak

Polazeći od uvida da teorijske rasprave o globalizaciji uglavnom zahvaćaju ili prenaglašavaju njezine pojedine dimenzije, tekst se usredotočuje na one pristupe koji pokušavaju definirati sam poredak globalizacije, ono na čemu ona počiva. Stoga je cjelokupna analiza posvećena koncepciji Antonija Negrija i Michaela Hardta, koja je izazvala posebe odjeke u teorijskim krugovima ne samo zbog Negrijeve autorske osebnosti nego i zbog toga što je raspravu o globalizaciji pokušala dovesti na sintetičku i radikalnu razinu spoznaje. Njihova se koncepcija temelji na pojmu imperija koji se pred našim očima oblikuje i materijalizira kao poredak globalizacije. Pokazuje se što je imperij, koji su njegovi tradicionalni korijeni, po čemu se on razlikuje od klasičnog imperijalizma, što u njegovu sklopu znače pojmovi suvereniteta, biopolitike, biomoci, legitimnosti, sukoba itd. Razmatra se i pitanje alternative imperijalnom poretku, pri čemu se osobita pozornost poklanja pojmu mnoštva i njegova političkog subjektiviteta.

Ključne riječi: biomoc, biopolitika, država–nacija, globalizacija, imperij, imperijalizam, legitimnost, mnoštvo, novi svjetski poredak, suverenitet

GLOBALIZACIJA I PITANJE PORETKA

U kakvom to svijetu živimo, kakav je njegov poredak, koje ga promjene obilježavaju i kamo one vode? Taj niz retorički uzvišenih pitanja možemo odmah, i s punim pravom, relativizirati ili sumnjičavo prokomentirati kao vječitu refleksivnu opsesiju koja je podjednako karakteristična za sve epohe ljudske umnosti. »Mudrost svijeta«, bila ona teogonijska, kozmogonijska ili kozmologijska, transcendentno–religijska, racionalno–univerzalistička ili planetarna, oduvijek je, osobito u vremenima velikih kriza i promjena, izražavala čovjekov napor da odredi svoj položaj, da rasvijetli okolnosti i izgled svoga djelovanja (Brague, 1999; Burke, 2000). Pitanja, dakle, nisu posve nova i po naravi svoje trajnosti najtipičniji su primjer one vrste misli koja je dobila naziv **philosophia perrenis**. No ono što je novo jesu povijesne situacije, odnosno režimi, konstelacije ili konfiguracije mišljenja i znanja, koje objektivno nameću drukčije probleme i traže drukčije odgovore. One se, bez obzira na obeshrabrenost ravnodušnog uma i eksplicitna upozorenja skeptičkog ili »ciničkog uma«, neodoljivo očituju kao promijenjeno ili promjenama zahvaćeno **društveno stanje** koje uključuje mijenu pojmova, teorija i istraživačkih interesa.

Globalizacija je tipičan primjer takve povijesne situacije. Ona je, parafraziramo li Sartrea, u kratkom vremenskom intervalu, unatrag desetak godina, postala nekom vrstom neprevladivog diskurzivnog horizonta socijalno–znanstvenih ideja, kulturno–simboličkih protuslovlja i ideološko–političkih projekcija (Giddens, 1999:35; Callicotes, 2001). Svi u njoj traže svoje mjesto ali je ne poimaju na isti način. Ima analitičara koji odbacuju rašireno ili nametnuto uvjerenje da globalizacija kapitalističke proizvodnje i njezinih tržišta predstavlja bitno novu situaciju i odlučujuči povijesni za-

kret. Tako, primjerice, zagovornici teorije o **svjetskom sustavu** drže da je kapitalizam uvijek funkcionirao kao **svjetska ekonomija**, što znači da oni koji danas otkrivaju novost njegove globalizacije jednostavno nisu razumjeli njegovu povijest. Riječ je, dakle, o kontinuitetu i ciklusima na crti kapitalističkog razvoja (Wallerstein, 1980; Arrighi, 1995). Slično mišljenje zastupaju i teoretičari **akumulacije kapitala u svjetskim okvirima**. Oni smatraju da na svjetskoj razini nije došlo ni do kakve temeljite promjene u odnosima moći jer najmoćnije kapitalističke države–nacije i dalje provode imperijalističku dominaciju nad drugim nacijama i regijama svijeta (Amin, 1992). Prema tome, suvremene globalizacijske tendencije nisu bitno nova pojava već naprosto usavršavanje imperijalizma.

No bilo da je riječ o kontinuitetu, usavršavanju ili nečemu bitno novom, globalizacija je sklop ekonomskih, socijalnih, političkih i kulturnih procesa koji vode sve većoj povezanosti i međuzavisnosti pojedinih dijelova svijeta. Ti su procesi, ma što se o njima mislilo iz najrazličitijih pretpostavki, već toliko nepovratno uznapredovali da njihove socio–ekonomske, ljudske i kulturne konzekvencije valja »uzimati krajnje ozbiljno« (Bauman, 1998:1; Giddens, 2000:55; Appadurai, 2001). Prema Edgaru Morinu globalizacija se može objašnjavati kao posljednji stadij planetarne epohe koja je počela s osvajanjima, grabežom i ropstvom u šesnaestom stoljeću, ali u svojim današnjim oblicima ona je prvi stadija nastajanja **svjetskog društva** (Morin, 2001:12). Danas nam je, kaže u tom duhu Benjamin Barber, neophodan »jedan novi društveni ugovor« koji bi, za razliku od klasičnih ugovornih načela, važio za cjelokupno svjetsko društvo i uključivao participativnu volju svih njegovih aktera. Ako je američka **Deklaracija o nezavisnosti** izražavala praktičnu primjenu društvenougovornih teorija sedamnaestog i osamnaestog stoljeća, onda bi eventualna **Deklaracija o međuzavisnosti** bila najprimjerenijim izrazom društvenougovornih načela u doba globalizacije. Stvari su se toliko izmijenile da je bez faktora međuzavisnosti i participativne uključenosti iluzorno pomišljati na bilo kakav izvedivi projekt **kozmpolitske demokracije** (Barber, 2001).

U tom je shvaćanju globalizacija očigledno pojmljena kao **veliki preokret** ili kao **radikalna promjena**, ali nije uvijek jasno što se pod tim stvarno podrazumijeva pa diskurs o preokretu i promjeni ostaje na razini »zdrave apstrakcije« koja malo govori o fakticitetu svoje radikalnosti. Jaz između riječi i stvari s jedne se strane očituje kao proliferacija konjunktornog globalizacijskog verbalizma, a s druge pak kao gomilanje materijalno–statističkih pokazatelja koji su naizgled toliko spoznajno samodostatni da im nije potrebno nikakvo dodatno tumačenje. Bez prevladavanja toga jaza nemoguće je razumjeti pravu narav i stvarne učinke globalizacije. Svijest o tome logičan je rezultat kritičkog sagledavanja teorijskih deficita svojstvenih najvećem dijelu dosadašnjih rasprava (Scholte, 2000; Hutton/Giddens, 2000). Čini se da je teorijska misao, nakon višegodišnjih oscilacija jednog ili drugog pristupa, dospjela do one točke kada se mora i može utvrditi krajnja i nedvojbena izvijesnost po kojoj je globalizacija zaista novi fenomen. Mnogi su recentni autori zaokupljeni upravo tom »krajnjom i nedvojbenom izvjesnošću«, a pronalaze je u ovoj ili onoj dimenziji globalizacije: financijskim tržištima, neoliberalnoj deregulaciji, slobodnoj trgovini, fleksibilnosti tržišta rada, univerzalizaciji komunikacijsko–informacijskih mreža, redukciji socijalnih troškova rasta itd. Sve su navedene značajke nove u usporedbi s onim što Karl Polanyi naziva razdobljem **liberalnog konsenzusa** između tržišnih interesa ekonomije i socijalno–distributivnih mehanizama, subjekata i adresata njezina funkcioniranja. Ali one opet

ne daju uvid u cjelinu te novosti, ne dopiru do njezine **nosive strukture** koja je već toliko uobličena da objašnjava i determinira smisao svojih glavnih dimenzija. Ukratko, njihova se osnovna manjkavost sastoji u nesposobnosti da zahvate, pojme i definiraju specifični **poredak** što se oblikuje ili je već oblikovan unutar globalizacijskih procesa.

Među raznovrsnim odgovorima na tu izazovnu manjkavost najveću je pozornost privukla koncepcija što su je u svome djelu **Imperij** izložili Antonio Negri i Michael Hardt (Hardt/Negri, 2000; Balandier, 2001). Njezin je osobiti odjek proizašao iz dvaju razloga. Prvi je autorske naravi i tiče se Antonija Negrija. Taj talijanski filozof politike i svojedobno profesor na Sveučilištu u Padovi poznat je ne samo po svojim visokorangiranim djelima (**Konstitutivna moć, Subverzivni Spinoza, Divlja anomalija, S onu stranu Marxa, Istraživanje o materijalizmu, Crvena i crna Italija, Radnička klasa protiv države**) nego i po dramatično–uzbudljivoj avanturi svoga angažmana. Kao gorljivi privrženik lijevoradikalnog mišljenja sedamdesetih je godina stekao žalosnu reputaciju ideologa terorizma, zbog čega je osuđen na višegodišnju zatvorsku kaznu koju je izbjegao emigriravši u Francusku, gdje je djelovao kao profesor na Sveučilištu Paris VIII. Međutim, vratio se u Italiju i trenutačno izdržava kaznu (u rimskom zatvoru Rebibbia), ali pod specifično liberalnim zatvorskim režimom koji mu omogućuje kretanje, kontakte, intelektualni rad i spisateljstvo. Drugi, supstancijalniji razlog iznimnog odjeka Negrijeve i Hardtove koncepcije leži u kompleksnoj ambiciji da se objasni nastanak, struktura, funkcioniranje i socijalna perspektiva globalizacijom stvorenog **poretka**. To je ambicija neprikrivene **esencijalističke** naravi, ali njezino je izvođenje »pokriveno« širokom lepezom komplementarnih argumenata iz područja povijesnog, filozofskog, socijalnoteorijskog i političkog mišljenja. Ambicija je prepoznatljivo programatski intonirana jer je u cijelosti prožeta eksplicitnim stajalištima i opredjeljenjima svojih tvoraca, ali ta je programatska intencija uklopljena u teorijsku razradu kojoj ni najzagriženija kritika ne može odreći refleksivnu skrupuloznost i temeljitost. Ambicija je, napokon, osebujna i po tome što nadilazi tipično–uvriježena neoliberalna, reformistička ili radikalno–kontestativna tumačenja globalizacije i njezinu problematizaciju izdiže na sintetičku teorijsko–praktičku razinu koja uključuje brojne postmodernističke obrasce, ali načelno posve odudara od njihova relativizma (Scholte, 2000).

IMPERIJALNI POREDAK I PROBLEM SUVERENITETA

Ključ za razumijevanje Negrijeve i Hardtove koncepcije sadržan je u pojmu **imperija** jer je upravo taj pojam ključ za razumijevanje globalizacije. **Imperij** je naime najprikladnije ime za **novi svjetski poredak** što ga »pred našim očima« oblikuju struje i valovi globalizacijskog kretanja. No kakav je to imperij i može li se on poistovijetiti s klasičnim imperijalizmom? Sam pojam ima dugu, bitno europsku tradiciju koja seže barem do starog Rima, a ne treba zaboraviti ni to da je pravno–politički lik **imperija** bio blisko povezan s kršćanskim korijenima europske civilizacije. On je u tom razdoblju objedinio **pravne kategorije** i **univerzalne etičke vrijednosti**, tako da je to jedinstvo, bez obzira na hirove povijesti, djelovalo kao organska cjelina. Pojam **imperija** nadaje se kao svjetsko uređenje pod vodstvom **jedne moći** koja osigurava mir i stvara vlastite etičke istine, vodi »pravedne ratove« protiv »barbara« izvana i protiv buntovnika iznutra. To je poredak koji, barem konceptualno, karakterizira nepostojanje granica jer je »vladavina **imperija** bezgranična«. On obuhvaća »sav prostor« i zbiljski vlada »cjelokupnim civiliziranim svijetom« bez ikakvih teritorijalnih ogra-

ničenja. **Imperiju** je svojstveno to da samog sebe prikazuje ne kao »povijesni poredak« koji je proizašao iz osvajanja već kao poredak koji »zaustavlja tijekom povijesti« i na taj način postojeće stanje stvari fiksira za vječnost. Svoju moć ne prikazuje kao »prolazni moment« povijesnog kretanja već kao poredak bez vremenskih granica. Ne samo da vlada teritorijima, stanovništvima i ljudskim interakcijama nego istodobno nastoji ostvariti izravno gospodarenje nad ljudskom prirodom. Predmet je njegove moći cjelokupni socijalni život. Na današnjem je povijesnom poprištu moguće raspoznati određene značajne simptome obnove pojma **imperija**, i to su izazovi (»provokacije«) koje teorija ne smije ignorirati. Jedan je od tih simptoma, primjerice, buđenje interesa za ideju »pravednog rata« (**bellum justum**), koja je organski povezana s negdašnjim imperijalnim porecima a genealogijski i s bogatom, kompleksnom biblijskom tradicijom. Taj je interes došao do naročita izražaja u političkim raspravama nakon Zaljevskog rata. No u odnosu na stara i srednjovjekovna shvaćanja, pojam je zadobio temeljite inovacije. »Pravedni rat« nema više značenje **obrambenog** djelovanja ili otpora, kakvo su mu recimo pripisivali Augustin u kršćanskoj tradiciji i skolastički teoretičari u duhu protureformacije, već se shvaća kao djelovanje koje je opravdano samo po sebi. Karakteriziraju ga dva različita elementa: **etičko** legitimiranje vojnog aparata i **učinkovitost** vojnog djelovanja u cilju zaštite poretka i mira. »Uskršavanje pojma pravednog rata nije možda drugo do simptom pojave **imperija**, ali je simptom snažan i sugestivan« (Hardt/Negri, 2000:35).

Poredak **imperija** nije isto što i **imperijalizam**. Distinkcija je fundamentalna i stoga je kategorički naglašena: »Pod **imperijem** podrazumijevamo nešto posve različito od imperijalizma« (Hardt/Negri, 2000:16; Said, 2000). Imperijalizam je, kao moderni sustav **država–nacija**, počivao na strogo određenim međusobnim granicama koje su bile bitne za europski kolonijalizam i njegovu ekonomsku ekspanziju. Nacionalne teritorijalne granice omeđivale su središta moći iz kojih se, uz pomoć raznih kanala ili zaštitnih mehanizama proizvodnje i cirkulacije, ostvarivala prevlast nad izvanjskim teritorijima. To zapravo znači da se imperijalizam sastojao u **širenju suvereniteta** europskih država–nacija izvan njihovih vlastitih granica. Odatle je proizašla podjela gotovo cjelokupnog svjetskog teritorija, koja je kartu svijeta obilježila europskim bojama: crvenom britanske teritorije, plavom francuske, zelenom portugalske itd. »Tamo gdje se moderni suverenitet ukorijenio, on je uspostavio Levithana koji je vladao svojim društvenim područjem i nametao hijerarhijske teritorijalne granice, kako bi istodobno policijski nadzirao čistoću svoga identiteta i isključivao svaku drugost« (Hardt/Negri, 2000:17).

Međutim, taj je poredak pri kraju i glavni razlog njegova nestanka jest **sumrak modernog suvereniteta**, koji je neodvojiv od geneze modernosti. Europska se modernost uobičajeno definira kao proces **sekularizacije**, koji je doveo do odbacivanja božanskog i transcendentnog autoriteta nad svjetovnim poslovima. Neporeciva je općepovijesna važnost tog procesa, ali prema Negrijev i Hardtovu mišljenju on je bio samo simptom jednog presudnijeg događaja modernosti, a to je afirmacija **ovosvjetovne moći**, otkriće **plana imanencije** u njegovoj punini, što je Duns Scotus pregnantno izrazio u tezi **Omne ens habet aliquod esse proprium** (Svako biće ima neku vlastitu bit), a Spinoza razvio kao filozofski sustav **materijalističke teleologije**. Na sceni nastajanja europske modernosti čovječanstvo otkriva svoju ovosvjetovnu moć i tako shvaćeno ljudsko dostojanstvo integrira u novo racionalno poimanje svojih potencijala. Koherentnost i revolucionarnost te nove ontološke spoznaje reflektirana je već u

petnaestom stoljeću, o čemu rječito svjedoče ideje Nikole Kuzanskog i Pica dela Mirandole. U tom misaonom kretanju revolucionarno je to da se stvaralačke moći, koje su do tada bile u isključivoj nadležnosti Neba, sada spuštaju na zemlju. Počeci su modernosti revolucionarni baš zbog toga što su potkopali stari poredak.

Ali uvijek valja imati na umu da modernost nije jednoznačan koncept. Jednu njegovu dimenziju tvori taj radikalni revolucionarni proces raskida veza s prošlošću i prihvaćanja imanentnosti nove paradigme svijeta i života. Druga se njegova dimenzija sastoji u kulturnom, filozofskom, socijalnom i političkom nastojanju da se suzbije ili obuzda snaga i dinamika tih novih kretanja. **Konstituirana** transcendentna moć odupire se **konstituirajućoj** imanentnoj moći. Taj unutrašnji sukob europske modernosti na svjetskom se planu manifestira kao izvanjski sukob. »Ako je renesansa označila kvalitativni preokret u povijesti čovječanstva onda je to upravo zbog toga što su Europljani, od tog razdoblja, osvijestili ideju da je osvajanje svijeta civilizacijom postalo mogućim ciljem. Od tog je trenutka eurocentrizam dospio do svoje kristalizacije« (Amin, 1988:25). S jedne strane, renesansni je humanizam obznanio revolucionarne pojmove ljudske jednakosti, posebnosti, zajedništva, suradnje i mnoštvenosti, a s druge strane kontrarevolucionarna je moć težila kontrolirati subverzivne i konstituirajuće snage u Europi i druge narode podrediti europskoj dominaciji. Tako je europska modernost od početaka svojevrzni rat s dva lica. Europsko je gospodarstvo uvijek u **krizi** pa se stoga može ustvrditi da je kriza glavno obilježje europske modernosti.

Tu dvoznačnu (kriznu) logiku slijedilo je i poimanje suvereniteta. Moderni je suverenitet, otkrićem plana imanencije, nadišao srednjovjekovni transcendentni poredak moći, ali se opet, iako **ugovornim** putem, oblikovao kao jedinstvena transcendentna moć. »Bez obzira na to jesu li proklamirane pluralističke ili narodne demokratske politike, moderni suverenitet opet zadržava samo jedan politički oblik: oblik jedinstvene transcendentne moći« (Hardt/Negri, 2000:119). U tom smislu nema bitne razlike između Rousseauova »republikanskog apsoluta« i Hobbesova »monarhijskog apsoluta« ili »zemaljskog boga«. Duhovno–identitarno subjektiviranje nacije – preobrazba patrimonijalnog vidokruga u nacionalni vidokrug, zamjena feudalnog podaničkog poretka (**subdictus**) disciplinarnim poretkom građanina (**civis**) – tom je shvaćanju dalo gotovo prirodni, organski karakter i danas je na dnevnom redu njegova **denaturalizacija** ili, rečeno nešto radikalnijim terminima Ulricha Becka, **transnacionalizacija** i **denacionalizacija** (Beck, 2001).

Prema tome, prijelaz na poredak imperija događa se zbog dekonstrukcije dosada važećeg pojma suvereniteta. Stvaranje Ujedinjenih nacija ključna je karika tog prijelaza. Tim je činom priznata ograničenost pojma **međunarodnog** poretka i naznačena nužnost novog pojma **svjetskog** poretka. One u pravnim strukturama »funkcioniraju kao stožer prijelaza od međunarodne na svjetsku razinu« (Hardt/Negri, 2000:27). Njihov se koncept temelji, s jedne strane, na **priznanju** i **suverenom legitimitetu** pojedinih država i, s druge strane, na uvidu da je »legitimacijski proces« djelotvoran samo ako se suvereno pravo prenese na jedan uistinu nadnacionalni centar. To je imao na umu veliki pravni teoretičar Hans Kelsen, jedna od najutjecajnijih intelektualnih figura pri stvaranju Ujedinjenih nacija. On je smatrao da **međunarodni** pravni sustav treba koncipirati kao krajnji izvor svake **nacionalne** konstitucije. Slijedeći Kanta, zagovaro je pojam prava »kao organizacije čovječanstva koja bi bila prožeta najvišom etičkom idejom« (Kelsen, 1952:586). Imao je priliku prisustvovati osnutku Ujedinjenih nacija (u San Franciscu) i na licu mjesta promatrati ozbiljenje svoje teorijske hipoteze

koja se, s realističkog stajališta, može ocijeniti kao »fantastična utopija«. U njezinu su se tumačenju i provođenju iskristalizirale dvije škole mišljenja: hobbesovska i lockeovska. Hobbesovska je varijanta usredotočena na ugovorni proces iz kojeg nastaje nova nadnacionalna, jedinstvena i transcendentna moć, dok je lockeovsko stajalište usmjereno na protumoći (protuteže) koje pokreću konstitutivni proces i podupiru nadnacionalnu moć. U odnosu na njih Kelsenova je koncepcije strogo formalistička, a za mnoge i utopijska, ali ona jedina na pravi način postavlja problem svjetskog poretka. Pa ipak, i usprkos svemu, te i mnoge druge razlike »nisu mogle blokirati konstitucionalizaciju nadnacionalne moći. U dvoznačnim aktivnostima Ujedinjenih nacija počeo se oblikovati koncept **imperija**« (Hardt/Negri, 2000:29).

Što više, na taj su način udareni temelji **materijalizaciji imperija** čije je ustrojstvo drukčije od imperijalizma. Za razliku od imperijalističkog ustrojstva, imperij se oblikuje kao **decentralizirani i deterritorijalizirani** aparat vladavine koji je posve poremetio stereotipne prostorne podjele na »tri svijeta« (prvi, drugi i treći svijet), tako da prvi stalno susrećemo u trećemu, treći u prvome a drugi gotovo nigdje. **Imperij** je planetarno poprište diferencijacije i homogenizacije, deterritorijalizacije i teritorijalizacije, koji nadilaze imaginarij i moć svakog pojedinačnog centra. Njegovi su **identiteti** hibridni, hijerarhije fleksibilne a tijekovi razmjene mnoštveni. To uostalom uvjerljivo pokazuju i **postkolonijalne studije** upozoravajući na zastarjelost i neodrživost **binarnih podjela** na kojima je počivala kolonijalna vizija svijeta. Svijet nije podijeljen na dvoje ili segmentiran na dva oprečna tabora (centar naspram periferije, prvi svijet naspram drugog svijeta) već ga oduvijek određuju bezbrojne, djelomične i promjenjive razlike. Odbacivanjem binarnih podjela svijeta dovedene su u pitanje i njima primjerene teorije totaliteta, identiteta, homogenosti i esencijalnosti socijalnih subjekata. Dovedena je u pitanje dvočlana dijalektika moći u kojoj se jedan identitet, jedan totalitet, jedan entitet itd. nameće drugome. Taj (postkolonijalni) pristup afirmira mnoštvenost razlika i osporava moć »vladajućih binarnih struktura« (Bhabha, 1994:18; Said, 2000; Kalanj, 2001:43–57). Razdvajajuće nacionalne boje, koje su prekrivale imperijalističku kartu svijeta, sada su izmiješane u »svjetskom neboderu **imperija**«. Suverenitet je zadobio posve novi oblik. Tvori ga niz nacionalnih i nadnacionalnih organizacija koje povezuje jedinstvena logika vladavine. **Imperij** je, u svom krajnjem smislu, upravo taj novi **svjetski oblik suvereniteta**. Iako je suverenitet država–nacija još uvijek vrlo djelotvoran, on je u neporecivom opadanju. Evidentno je da glavni faktori proizvodnje i razmjene (novac, proizvodnja, ljudi i robe) sve lakše nadilaze nacionalne granice te da je nacionalna država sve nesposobnija za regulaciju tog kretanja i za nametanje svog ekonomskog autoriteta. Ni najmoćnije države–nacije ne mogu se više promatrati kao krajnji i suvereni autoriteti izvan i unutar svojih granica.

To opadanje državno–nacionalnog suvereniteta ipak »ne znači opadanje suvereniteta kao takvog« (Hardt/Negri, 2000:16). Taj koncept ne gubi svoju važnost nego svoj tradicionalni sadržaj i opseg. Cijeli se smisao fundamentalne promjene sastoji u tvrdnji da je na djelu pojava **novog imperijalnog suvereniteta**. Iz te tvrdnje slijedi i stav da danas ni Sjedinjene Države, kao ni bilo koja druga država–nacija, ne mogu predstavljati centar imperijalističkog projekta. To na prvi pogled zvuči paradoksalno ima li se na umu evidentna činjenica da Sjedinjene Države zauzimaju povlašteno mjesto unutar **imperija**. No ta je povlaštenost proizašla ne iz njihove sličnosti nego baš iz razlika u odnosu na stare europske imperijalističke sile. Rječita je razlika vidljiva već u samim imperijalnim (a ne imperijalističkim) temeljima Ustava Sjedinjenih Država.

Dobro je podsjetiti da su se Thomas Jefferson, autori federalističke koncepcije i drugi ideološki utemeljitelji Sjedinjenih Država mahom nadahnjivali negdašnjim imperijalnim modelom. Nosilo ih je uvjerenje da će s druge strane Atlantika stvoriti novi, sve prostraniji **imperij** otvorenih granica u kojemu će se razdioba moći odvijati prema načelu »mreža« a ne na centralizirano–hijerarhijski način. U osnovi je riječ o imperijalnoj teoriji koja je »tijekom povijesti američkog Ustava sačuvana i sazrela tako da se danas na svjetskoj razini očituje u potpuno ozbiljenom obliku« (Hardt/Negri, 2000:18–19). Ona je išla u susret postimperijalističkom konstituiranju **imperija** kao svjetskog poretka koji globalizira mreže proizvodnje, postepeno obuhvaća sve odnose moći i istodobno razvija snažnu nadzornu funkciju »kako protiv novih barbara tako i protiv pobunjenih robova opasnih za poredak« (Hardt/Negri, 2000:18).

BIOMOĆ I BIOPOLITIKA

Da bi korijenito objasnili uspostavu i djelovanje »imperijalnog stroja«, njegovu obuhvatnost i fundamentalnost, Negri i Hardt izdašno koriste i nadopunjuju konceptualni instrumentarij onih suvremenih teoretičara koji su problem rastuće moći povezali sa samim životom, s biološkim dimenzijom socijalne produkcije i reprodukcije. Odatle je razumljiva središnja važnost pojmova **disciplinarno društvo**, **društvo kontrole**, **biomoć** i **biopolitika**, preuzetih od Michela Foucaulta čiji su radovi »u mnogočemu pripremili teren za ispitivanje mehanizama imperijalne moći« (Hardt/Negri, 2000:48; Foucault, 1992; Foucault, 1994; Deleuze, 1984). Disciplinarno se društvo strukturiralo prijelazom na industrijsku modernost, a karakterizira ga društvena vladavina posredstvom razgranate mreže »dispozitiva i aparata« koji proizvode i usmjeravaju običaje, navike i proizvodne prakse. Te **disciplinarne institucije** vrše funkciju integracije, pokoravanja, uključivanja i isključivanja. Društvo kontrole strukturira se na kraju modernosti i s nadolaskom postmodernosti, a karakteriziraju ga »demokratičniji«, »imantentniji« mehanizmi vladavine koji dopiru do **mozga** i **tijela** građana. Aparati moći (sustavi komunikacija, mreže informacija, oblici socijalnih povlastica itd.) sada izravno **organiziraju subjekte** i uspostavljaju stanje svojevrsne »autonomne otuđenosti« koja zadire u smisao života i stvaralačke pobude. Ta »nova paradigma moći« biopolitičke je naravi i stoga je označena kao biomoć. Radi se o obliku moći koji **iznutra** upravlja i regulira društveni život, slijedi ga, interpretira, prisvaja i preobličava. Sam je život postao predmetom moći. Biomoć je situacija u kojoj igra moći neposredno uključuje produkciju i reprodukciju samog života.

Navedeni teorijski uvidi o društvu kontrole i o biomoći prikladni su zbog toga što »opisuju« bitne aspekte pojma **imperija**. U njemu ta »nova paradigma moći« dolazi do punog izražaja samim tim što on teži vladati bezgraničnim prostorima globusa, dubinski zahvatiti biopolitički svijet i sučeliti se s nepredvidljivom vremenitošću. Negrija i Hardta pritom najviše zanima **proizvodna** dimenzija biomoći, ali njihova analiza ide smjerom koji je drukčiji ne samo od Foucaultovih pogleda nego i od zaključaka najvećeg broja analitičara rada, radne snage, radnih odnosa i proizvodnje u suvremenim društvu. Prihvaćaju opći stav da dosadašnju središnju ulogu radne snage radnika u proizvodnji viška vrijednosti sve više zamjenjuje **intelektualna**, **imaterijalna** radna snaga koja se zasniva na **komunikaciji** (Gorz, 1997). No drže da je uz to nužno razviti novu **političku teoriju** viška vrijednosti kako bi se rasvijetlio problem nove kapitalističke akumulacije i njezin mehanizam eksploatacije. Prihvaćaju uvide koji inzistiraju na neposrednoj socijalnoj dimenziji eksploatacije živog imaterijalnog rada, ali smatra-

ju da nova teorija viška vrijednosti iziskuje i novu **teoriju subjektiviteta** koja bi temeljito zahvatila **spoznaju, komunikaciju i jezik**. Ukratko, ti su uvidi ukazali na važnost proizvodnje u sklopu biopolitičkog procesa društvene konstitucije, ali su je na stanovit način izolirali, prikazali je u čistoj i idealnoj formi. Ta se nedostatnost može nadići pod uvjetom da analiza zahvati tri glavna aspekta imaterijalnog rada u suvremenoj ekonomiji: **rad komunikacije** u industrijskoj proizvodnji, koji je odnedavno uklopljen u informacijske mreže; **rad analitičke i simboličke** namjene, koji se dijeli na inteligentnu i stvaralačku manipulaciju, s jedne, i rutinske simboličke zadaće, s druge strane; **rad proizvodnje i manipulacije afekata**, koji je u suvremenim mrežama biopolitičke proizvodnje osobito važan.

Rad je, prema tome, i dalje presudna karika socijalnog života, ali je novost to da se proizvođenje odvija u kontekstu biomoći. U poretku **imperija** (»imperijalnom stroju«) biomoć i biopolitika proizvode se na različite načine. Proizvode ih postojeće nadnacionalne regulacijske institucije, kao što su Ujedinjene nacije sa svojim velikim multinacionalnim i transnacionalnim agencijama (Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, Svjetska trgovinska organizacija itd.). Ono što im danas daje legitimnost jest funkcija što je igraju na simboličkoj razini imperijalnog poretka. »Izvan tog novog okvira te su institucije nedjelotvorne« (Hardt/Negri, 2000:56). No daleko moćniju ulogu igraju golema transnacionalna i multinacionalna poduzeća »koja tvore temeljno vezivno tkivo biopolitičkog svijeta« (Hardt/Negri, 2000:57; Callincos, 2001:111–112). Kapital se uvijek organizirao s intencijom da obuhvati cijeli svijet, ali su multinacionalna i transnacionalna industrijska i financijska poduzeća tek u drugoj polovici dvadesetog stoljeća uistinu otpočela biopolitičku strukturaciju teritorija u svjetskim okvirima. Djelomično je točna teza da su ta poduzeća naprosto zauzela mjesto koje je u prethodnim fazama kapitalističkog razvoja pripadalo kolonijalističkim i imperijalističkim sustavima pojedinih nacija, ali je sama narav tog mjesta bitno izmijenjena u kontekstu nove zbilje kapitalizma. Njihove aktivnosti nisu više određene organizacijom puke pljačke i nejednake razmjene. One izravno strukturiraju i artikuliraju teritorije i pučanstva, raspodjeljuju radnu snagu na svjetskim tržištima, funkcionalno prisvajaju resurse i hijerarhijski organiziraju razne sektore svjetske proizvodnje, a države–nacije tendencijski pretvaraju u instrumente za registriranje opticaja roba, novca i ljudi. Jednom riječju, zbiljski provode novu »biopolitičku strukturaciju« svijeta. Jer ne radi se samo o proizvođenju roba nego i o **proizvođenju subjektiviteta**. U tom biopolitičkom kontekstu proizvode se potrebe, društveni odnosi, umovi i tijela. Život je usmjeren na **rad za proizvodnju** a proizvodnja na **rad za život**. Dogodio se kvalitativni skok u tehnološkoj organizaciji kapitala. Njegova podređujuća moć nije više samo **formalna** nego i **realna**. U prethodnim stadijima tehnološkog razvoja strojevi su proizvodili potrošačka dobra, potom je uslijedilo razdoblje u kojemu strojevi proizvode strojeve. Danas pak strojevi proizvode same sirovine i prehrambene potrepštine. Imamo, dakle, posla s »prirodom strojem« i »kulturom strojem«, i to je ono što neki teoretičari rado označavaju terminom **postmodernizacija** a Hardt i Negri sintagmom **ekologija kapitala**. Postmodernizacija je ekonomski proces do kojega dolazi kada su se mehaničke i industrijske tehnike razile toliko da zahvaćaju cijeli svijet i kada je formalno podvrgavanje nekapitalističkog okoliša doseglo svoju granicu. Modernom tehnološkom preobrazbom sve je u prirodi postalo kapitalom ili barem podređeno kapitalu jer je njegova ekspanzija ne samo ekstenzivna nego i **intenzivna** (Jameson, 1990:36).

S tim je poretkom organski povezan razvoj **komunikacijskih mreža**. Komunikacija istodobno izražava i organizira globalizacijsko kretanje. »Komunikacijska mašinerija« stvara, usmjerava i kanalizira imaginarij međupovezanosti i ono što su moderni teoretičari moći vidjeli kao transcendentno, to jest izvanjsko proizvodnim i društvenim odnosima, sada je tim odnosima imanentno jer je »medijacija apsorbirana u sklop proizvodnje« (Hardt/Negri, 2000:488). Uz termonuklearno naoružanje (atomska bomba) i novac, komunikacija je jedno od sredstava imperijalne kontrole. No dok je bomba »monarhijska« a novac »aristokratska« moć, komunikacija je **demokratska moć**. Njezina uloga postaje toliko presudna da se uz nju veže i pojam **legitimnosti**. Jer doista, postavlja se pitanje što je temelj legitimnosti novog imperijalnog poretka ukoliko on nadrasta okvire država–nacija s njihovim weberovski definiranim oblicima legitimnog autoriteta. Ako to nije riješeno tada koncept »imperijalnog stroja« ostaje visjeti u zraku i ne vidi se po čemu on jest sistem i iz čega crpi svoju sistemsku opstojnost. Problem se još više komplicira tvrdnjom da legitimnost novog svjetskog poretka ne prebiva ni u prethodnim međunarodnim ugovorima ni u funkcioniranju prvih embrionalnih nadnacionalnih organizacija stvorenih sporazumima na osnovi međunarodnog prava. Odgovor se ne može naći nigdje drugdje nego na razini sveodređujuće komunikacijske zbilje. Legitimnost »imperijalnog stroja« proizlazi (»barem djelomično«) iz **industrija komunikacije**, to jest iz preobrazbe novog načina proizvodnje u stroj. To je subjekt koji proizvodi vlastitu sliku autoriteta, proces legitimacije koji ne počiva ni na čemu izvan sebe i koji se stalno iznova reformulira razvijajući jezik svoga samovrednovanja. Komunikacija je ono što »imperijalnom stroju« daje njegovu samovrednujuću mogućnost, ona je **autopoiesis** njegove systemske opstojnosti. Nije teško zapaziti da takvo redefiniranje legitimnosti daje punu satisfakciju Habermasovoj teoriji **komunikacijskog djelovanja** i Luhmannovoj **systemske teoriji** koja komunikaciju impostira kao **autopiesis** društvenog sistema, pri čemu je njihova spoznajna intencija proširena i konkretizirana vidokrugom globalizacije.

To oblikovanje novog tipa legitimnosti svojstvenog imperijalnom poretku danas je najvidljivije u raznim oblicima **humanih, vojnih i pravnih** intervencija koje se oslanjaju na **moralne** razloge. Tako je »moralna intervencija postala avangardnom snagom imperijalne intervencije« (Hardt/Negri, 2000:63). Pribjegavaju joj razna organizirana tijela, od sredstava masovne komunikacije i religijskih organizacija do najrazličitijih nevladinih organizacija čije je djelovanje vođeno etičkim i moralnim imperativima. Taj je tip interventnog djelovanja često samo priprema za vojnu intervenciju koja se prihvaća kao forma međunarodnog nadzora. Vojna je intervencija sve manje rezultat odluka »starog« međunarodnog poretka ili struktura Ujedinjenih nacija, a najčešće je diktirana unilateralnim voljom Sjedinjenih Država, koja se legitimira moralnom brigom za zaštitu imperija od njegovih neprijatelja. Staro legitimacijsko načelo poznato kao **upotreba legitimne sile** dobija moralnu i humanitarnu dimenziju kojoj procesi komunikacije daju suverenu snagu svjetskih razmjera. Ta je snaga **virtualna** ali se nipošto ne može minimizirati njezina efikasnost. Naprotiv, u doba biomoći i biopolike, koja proizvodi subjektivnost i imaginarij međuzavisnosti, ona se pokazuje kao djelotvoran legitimacijski aparat interventnog rješavanja svjetskih problema.

MNOŠTVO SPRAM IMPERIJA

No usprkos toj snazi, koja je još u nastajanju ali već djeluje kao nova vrsta legitimnog suvereniteta, imperijani poredak razdire jedna imanentna proturiječnost, nerješiva u njegovoj dominantnoj logici. To je **socijalna proturiječnost** koja izaziva paničnu ili pesimističku recepciju globalizacije i potiče otpore opravdanog ali kratkovidnog, teorijski neosviještenog domašaja. Proturiječnost je evidentna i podjednako je uviđaju objektivni analitičari, kritičari i gubitnici globalizacije. Čak je i Bill Gates, utjelovljenje globalne virtualnosti, jednom prigodom posve realistički »otkrio« da je virtualnu jednakost mnogo lakše ostvariti nego zbiljsku jednakost. Međutim, mali je broj onih koji uočavaju bitnu novost »imperijalne situacije« sadržanu u činjenici da se **socijalni sukobi** (»sukobi socijalnih snaga«) koji tvore politiku očituju na neposredan, ničim posredovan način. Iz njihove **neposrednosti** Negri i Hardt izvode zaključak da imperija stvara veći **revolucionarni** potencijal nego bilo koji drugi moderni poredak moći. U njegovu se okviru i spram mašinerije njegova autoriteta istodobno oblikuju rješenja koja vode promjeni. Njezina su socijalna snaga svi **eksploatirani** i podređeni, to jest **mnoštvo** koje je izravno i neposredovano suprotstavljeno imperiju. **Mnoštvo protiv imperija** – to je sukob koji će odlučivati o smjerovima i oblicima globalizacije.

Stoga je logično da se mora propitati kako mnoštvo, u kontekstu imperija, može postati **političkim subjektom**. Ono se danas ponajprije očituje kao prostorno kretanje bez granica. Tim »kolanjem« mnoštvo prisvaja prostor i oblikuje se kao **aktivni subjekt**, ali ta **potencijalna autonomija** još nema značenje »pozitivne političke moći«. Da bi dospjelo do tog stupnja »pozitivnosti« ono mora biti sposobno odlučivati o tome da li se, kada i gdje želi premiještati u doba sveopćeg globalizacijskog »kolanja«. Mora zadobiti pravo na mir i probitačno obitavanje nekog mjesta, kako ne bi trpjelo prisilu neprestanog premještanja. To je bitan uvjet preobrazbe mnoštva u **svjetsko građanstvo**. »Opće pravo na kontrolu vlastitih kretanja krajnji je zahtjev mnoštva u pogledu svjetskog građanstva...Svjetsko je građanstvo moć mnoštva da prisvoji kontrolu nad prostorom i da na taj način iscrta novu kartografiju« (Hard/Negri, 2000:481).

To je, međutim, tak opći plan nadilaženja sukoba mnoštva i imperija. Sukob se konkretno odvija na razini **fenomenologije rada** koja obuhvaća stvaralaštvo, kooperaciju i stalno konstituiranje svijeta. Pođe li se od toga tada je vidljivo da se u svjetskim razmjerima oblikuje **novi proletarijat** kao konstitutivna moć spram poretka imperija. Novi proletarijat nipošto nije isto što i **nova industrijska radnička klasa**. Opći pojam proletarijata uključuje sve one čiji je rad izložen kapitalističkoj eksploataciji, dok je industrijska radnička klasa predstavljala samo »parcijalni moment« povijesti proletarijata i njegovih revolucija. To je bilo razdoblje u kojemu je proizvođačku vrijednost imao samo rad najamnih radnika, a svim se drugim sektorima rada jednostavno pripisivalo **reproduktivno** odnosno **neproduktivno** značenje. Ta je radnička klasa gotovo nestala. Ako uopće još i postoji, ona više ne zauzima bitan položaj u kapitalističkoj ekonomiji i hegemonijski status u sklopu proleterijske klase. U biopolitičkom kontekstu imperija proizvodnja kapitala sve se više podudara s proizvodnjom i reprodukcijom samog društvenog života pa je stoga teško ostati pri razlici između proizvodnog, reproduktivnog i neproduktivnog rada. Bio on materijalni ili imaterijalni, intelektualni ili fizički, rad je izvrgnut **eksploataciji kapitala**.

Zajedno s tim **metamorfozama rada** mijenjali su se i oblici radničkog **borbenog djelovanja**. U prvoj, izrazito kapitalističkoj fazi, pri čemu se misli na industrijsku proizvodnju prije uspostave **taylorističkog** i **fordističkog** sustava, radnička je borbenost nosila pečat **profesionalnog radnika**, visokokvalificiranog i u industrijskoj proiz-

vodnji hijerarhijski organiziranog radnika. Ta je borbenost bila bitno usredotočena na to da vrijednost rada i radne kooperacije iskoristi kao oružje prisvajanja, raspodjele i dobrobiti. Počivala je na svojevrsnoj **uzvišenosti** proizvodne moći radnika i njezini su najrječitiji organizacijski izrazi **savjeti proizvođača** (»republika savjeta«) i moderno sindikaliziranje. Drugu fazu radničkog borbenog djelovanja, koja se podudara s punim razmahom fordističkog i taylorističkog modela, obilježava pojava takozvanog **masovnog radnika**. Taj je oblik djelovanja karakterističan po tome što je vlastito samovrednovanje (odupiranje tvorničkom radu) kombinirao sa širenjem svoje moći na sve mehanizme društvene reprodukcije. Nastojao je zapravo pronaći stvarno rješenje kojim bi zamijenio kapitalistički sustav moći. Iz te borbe oko odnosa moći proizašli su masovni sindikati, uspostavljanje socijalne države i strategije socijaldemokratskog reformizma. Što se pak tiče »komunističkog rješenja«, ono je u toj fazi igralo ulogu »protumoći« u procesima kapitalističkog razvitka. Danas živimo u fazi **internacionalnih i postfordističkih** poredaka proizvodnje i njima primjereni, paradigmatički oblik radničke borbenosti utjelovljuje takozvani **društveni radnik**. On objedinjuje različite sastavnice imaterijalnog rada, na djelu je konstitutivna moć koja povezuje **masovnu intelektualnost i samovrednovanje** u svim područjima fleksibilne i nomadske društveno–produktivne kooperacije. Programsko određenje društvenog radnika moglo bi se odrediti kao **usmjerenost na konstituiranje**, što znači da se njegova konstitutivna moć izražava kao ljudsko **samopotvrđivanje** (jednako državljanско pravo na cijelom svjetskom tržištu), kao **kooperacija** (pravo na komuniciranje, oblikovanje jezika i kontrolu komunikacijskih mreža) i kao **politička moć** (stvaranje društva u čije su temelje ugrađene potrebe svih). Društvenom radniku i imaterijalnom radu svojstvena je organizacija proizvodne i političke moći kao **biopolitičkog jedinstva** kojim upravlja mnoštvo. To je »apsolutna demokracija na djelu« (Hardt/Negri, 2000: 492). Ona je **telos** mnoštva, težnja da živi i da se organizira protiv **imperija**, ali u njegovim **ontološkim uvjetima**. U imperijalnom poretku ništa više nije »izvana« jer to je poredak koji »interiorizira izvanjskost«. Besmislena su sva radikalna osporavanja koja izlaze iz njegova okvira. »Univerzalna republika«, kao radikalni zahtjev, moguća je samo **unutar** globalizacije

Tu težnju mnoštva, koja proizlazi iz njegove političke autonomije i proizvođačke aktivnosti, Negri i Hardt označavaju latinskim glagolom **posse** (moći). Vraćaju se naime na renesansni humanizam u kojemu je trojstvo **esse–nosse–posse** (biti–znati–moći) predstavljalo metafizičku okosnicu filozofske paradigme modernosti i krize modernosti. U tom trojstvu **posse** igra posebno značajnu ulogu jer ga je europska filozofija uvijek nastojala smjestiti u samu žižu ontološke dinamike. **Posse** je zapravo sklop koji povezuje **spoznaju i bitak** i uvodi ih u proces konstitutivne ekspanzije. Njime se izriče »ono što jedno tijelo i jedan duh mogu učiniti« (Hardt/Negri, 2000:489). Kada je zrela renesansa došla u sukob s tendencijama kontrarevolucije humanistički se **posse** očitovao kao snaga i simbol otpora, što je najjasnije došlo do izražaja u Baconovom pojmu **inventio**, Campanellinom shvaćanju **ljubavi** i Spinozinu tumačenju pojma **potentia**. Iz tog izvorišta izveden, **posse** je u današnjim uvjetima »moć mnoštva i njegova telosa, utjelovljena moć spoznaje i bitka, koja je uvijek otvorena i moguća... **Posse** je stajalište koje nam omogućuje da mnoštvo shvatimo kao posebnu subjektivnost; **posse** tvori njegov način proizvodnje i njegov bitak« (Hardt/Negri, 2000:490). U poretku **imperija** mnoštvo je, dakle, globalno–alternativni subjekt promjene. Njegova organiziranost s obilježjima političkog subjektiviteta tek se počinje javljati na svjetskoj sceni, a njezin je realni i istodobno otvoreni horizont upravo taj

posse, odnosno potencijal djelovanja koji povezuje spoznaju imperijalnog poretka i življenje u njegovim okvirima. Na taj način, i sukladno načinu proizvodnje života i moći u doba globalizacije, mnoštvo se počinje očitovati kao biopolitička samoorganizacija. Njezini su svjetski izgledi realni, ali je paradoksalno to da ona, baš u doba sveopće komunikacijske međupovezanosti, još nije uspjela izgraditi mehanizme **zajedništva** (»potencijalnog jedinstva međunarodne opozicije«), kakve je, na svoj način, gradio **internacionalizam** prethodnog, imperijalističkog razdoblja. To znači da je svjetski pokret koji stremi drukčijem liku globalizacije neshvatljivo opterećen lokalnim uskogrudnostima i da je stoga još uvijek ispod razine što ju je ontološki konstruirao imperijalni poredak.

LITERATURA

- Amin, S. (1988). *L'Eurocentrisme. Critique d'une idéologie*. Paris: Anthropos.
- Amin, S. (1992). *L'Empire du chaos. La nouvelle mondialisation capitaliste*. Paris: Le Harmattan.
- Appadurai, A. (2001). *Après le colonialisme. Les consequences culturelles de la globalisation*. Paris: Payot.
- Arrighi, G. (1995). *The Long Twentieth Century*. London: Verso.
- Balandier, G. (2001). *Le Grand Système*. Paris: Fayard.
- Barber, B. (2001). Razgovor. *Die Zeit*, 8. studenog.
- Bauman, Z. (1998). *Globalization. The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2001). Kozmopolitska država. *Der Spiegel*, 15. listopada.
- Bhabha, H (1994). *The Location of Culture*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Brague, R. (1999). *La sagesse du monde*. Paris: Fayard.
- Burke, P. (2000). *A Social History of Knowledge*. Cambridge: Polity Press.
- Callincos, A. (2001). *Against the Third Way. An Anti-Capitalist Critique*. Cambridge: Polity Press.
- Deleuze, G. (1986). *Foucault*. Paris: Editions de Minuit.
- Foucault, M. (1992). *Histoire de la sexualité, I*. Paris, Gallimard.
- Foucault, M. (1994). *Dits et écrits*. Paris, Gallimard.
- Giddens, A. (1999). *Treći put*. Zagreb: Politička kultura.
- Giddens, A. (2000). *The Third Way and its Critics*. London: Polity Press.
- Gorz, A. (1997). *Misère du présent, Richesse du possible*. Paris: Galilee.
- Hardt, M./Negri, A. (2000). *Empire*. Paris: Exils Editeur.
- Hutton, W./Giddens, A. (2000). *Global Capitalism*. New York: The New York Press.
- Jameson, F. (1990). *The Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham: Duke University Press.
- Kalanj, R. (2001). Kulturni imperijalizam. Kritički pogledi Edwarda Saida. *Socijalna ekologija*, No. 1–2.
- Kelsen, H. (1952). *Principles of International Law*. New York: Rinehart.
- Morin, E. (2001). L'humanisme et la Révolution française ont battu la Révolution russe. *Le Monde*, 23/24. prosinca.
- Said, E. (2000). *Culture et impérialisme*. Paris: Fayard/Le Monde Diplomatique.
- Scholte, J. A. (2000). *Globalization. A Critical Introduction*. London: Macmillan Press Ltd.
- Wallerstein, I. (1980). *Capitalisme et économie-monde 1450–1640*. Paris: Flammarion.

IMPERIAL ORDER OF GLOBALIZATION

Rade Kalanj
Faculty of Philosophy, Zagreb

Summary

Starting from the insight that theoretical discussions on globalization for the most part include or overstress its particular dimensions, the paper concentrates upon those approaches which attempt at defining the mere order of globalization, i.e. its fundamental presuppositions. Because of this, our whole analysis is being dedicated to the conception by Antonio Negri and Michael Hardt. This conception has evoked special reactions in theoretical circles not only because of Negri's distinctiveness as an author, but also because the conception represents an attempt to bring the discussion on globalization to a synthetic and radical level of insight. The said conception is based on the notion of empire which takes form and materializes itself as a globalization order. It has been shown what the empire is, which are its traditional roots, to what extent it differs from the classical imperialism and what are the meanings of sovereignty, biopolitics, bio-power, legitimacy, conflict etc. within its framework. Discussed is also the question of a possible alternative to the imperial order, while special attention is being paid to the notion of mass and its political subjectivity.

Key words: bio-power, biopolitics, state-nation, globalization, empire, imperialism, legitimacy, mass, new world order, sovereignty

IMPERIALE ORDNUNG DER GLOBALISIERUNG

Rade Kalanj
Philosophische Fakultät, Zagreb

Zusammenfassung

Ausgehend von der Einsicht, dass theoretische Diskussionen über die Globalisierung einige ihrer Dimensionen hauptsächlich thematisieren oder übermäßig betonen, konzentriert sich der Text auf diejenigen Zugangsweisen, die die Ordnung der Globalisierung schlechtin bzw. ihre wahren Grundlagen zu definieren versuchen. Deswegen wird die gesamte Analyse der Konzeption von Antonio Negri und Michael Hardt gewidmet, die besondere Resonanz in den theoretischen Kreisen hervorrief, und zwar nicht nur wegen Negris Vielseitigkeit als Autor, sondern auch deswegen, weil diese Konzeption die Diskussion über die Globalisierung auf eine synthetische und radikale Erkenntnisebene zurückführen wollte. Ihre Konzeption beruht auf dem Begriff des Imperiums, das sich vor unseren Augen als Globalisierungsordnung gestaltet und materialisiert. Es wird gezeigt, was das Imperium ist, welche seine traditionellen Wurzeln sind, wodurch es sich vom klassischen Imperialismus unterscheidet und was in seinem Rahmen die Begriffe wie Souveränität, Biopolitik, Bio-Macht, Legitimität, Konflikt usw. bedeuten. Behandelt wird auch die Frage nach der Alternative zur imperialen Ordnung, wobei dem Begriff der Masse und ihrer politischen Subjektivität besondere Aufmerksamkeit geschenkt wird.

Grundausdrücke: Bio-Macht, Biopolitik, Staat-Nation, Globalisierung, Imperium, Imperialismus, Legitimität, Masse, neue Weltordnung, Souveränität